

ROMAIN ROLLAND

ΖΑΝ ΚΡΙΣΤΟΦ

Χαρά, μανία χαράς, ήλιος που φωτίζει, τι είναι και θα είναι, θεία δημιουργική χαρά! Δεν υπάρχει άλλη χαρά από το να δημιουργεί κανείς. Δεν υπάρχουν άλλα όντα από εκείνα που δημιουργούν. "Οι όλοι είναι σκιές, που πλανιούνται στη γη, ξένες στη ζωή. "Ολες οι χαρές της ζωής είναι χαρές δημιουργικές: αγάπη, πνεύμα, πράξη, — φλόγες δύναμης βγαλμένες από την ίδια φωτιά. "Ακόμα κ' εκείνοι που δεν μπορούν να βρουν θέση γύρω στη μεγάλη εστία, — φιλόδοξοι, έγωιστές και στεῖροι διεφθαρμένοι, — προσπαθούν να ξαναζεσταθούν με τις ξεθωριασμένες της ανταύγειες.

Δημιουργία, στην τάξη της σάρκας, ή στην τάξη του πνεύματος, είναι βγάλσιμο από τη φυλακή του σώματος, είναι ρίζιμο όμητικό στην άνεμοζάλη της ζωής, είναι "Εκείνος που Είναι. Δημιουργία, είναι σκότωμα του θανάτου.

Δυστυχία στο στεῖρο όν, που μένει μοναχό και χαμένο στη γη, αναλογιζόμενο το αποξηραμένο σῶμα του και τη νύχτα που είναι μέσκα του, από το όποιο καμμιὰ φλόγα ζωής δε θα βγει ποτέ! Δυστυχία στην ψυχή που δε νοιώθει τον έαυτό της καθόλου γόνιμο, βρεσιὰ από ζωή κι' αγάπη, σαν ανθισμένο δέντρο, την άνοιξη! "Ο κόσμος μπορεί να τη γεμίζει με τιμές κ' εύτυχίες: στεφανώνει ένα πτώμα.

"Όταν ο Κριστόφ αγγίχτηκε από το χτύπημα του φωτός, μία ηλεκτρική εκκένωση πέρασε από το σῶμα του. "Έτρεμε από ρίγος. Είταν σάν, μές' στη θάλασσα, στη νύχτα, νάδλεπε ξάφνα γη. "Η περνώντας μέσκα από ένα πλήθος, σά να δεχόταν την προσβολή δυο βαθύφωνων ματιών. Συχνά, αυτό γινόταν ύστερ' από ώρες εξάντλησης όπου το πνεύμα του κουνιόταν απελπισμένα στο κενό. Μά πιο συχνά ακόμη, σέ στιγμές που σκεπτόταν άλλο πράμα, μιλώντας με τη μητέρα του, ή περπατώντας στο δρόμο. "Όταν είταν στο δρόμο, ένας σεβασμός ανθρώπινος τον εμπόδιζε να εκδηλώσει παραπολύ θορυβώδικα τη χαρά του. Μά στο σπίτι τίποτα δεν τον κρατάγε πιά χοροπήδαγε. "Επαιζε ένα θριαμβικό σάλπισμα. "Η μητέρα του το γνώριζε καλά κ' είχε καταλάβει επιτέλους τι σήμαινε αυτό. "Ελεγε στον Κριστόφ πώς είναι σάν την κότα που μόλις έρριξε ταύγό.

Κάπου - κάπου τον απασχολούσε ή μουσική ιδέα. Πότε είχε το σχήμα μοναχής και γεμάτης φράσης. Πιο συχνά, μεγάλης συννεφιάς, που έκρυβε ένα

όλοκληρο έργο: ή κατασκευή του κομμυτιού, οι γενικές γραμμές του αφιόνονταν να μην τεύονται μέσ' από έναν πέπλο, που έδεναν έδω κ' εκεί θαμπωτικές φράσεις, χωριζόμενες από τη σκιά με λαξευτή καθαρότητα. Δεν είταν παρὰ μιὰ άστραπή. Καμμιὰ φορά, έρχόνταν κι άλλες, ή μιὰ ύστερ' από την άλλη. Καθεμιὰ φωτίζε άλλες, γωνίες της νύχτας. Μά κανονικά, ή πεισματάρικα δύναμη, όρου εκδηλωνόταν μιὰ φορά, άπρόσμενα, χανόταν για πολλές μέρες, στα μυστηριώδικα καταρύγιά της, αφιόνοντας πίσω της ένα φωτεινό αύλακι.

"Η απόλαυση αυτή της έμπνευσης είταν τόσο λυπηρή που ο Κριστόφ αηδίαζε για το υπόλοιπο. ("Εμπειρος τεχνίτης ζαίρει πώς ή έμπνευση είναι σπάνια και πώς ή διανοητικότητα τελειώνει το έργο. Βάζει τις ιδέες του κάτω από το πατητήρι και τις κάνει να βγάλουν ως την τελευταία σιγαύνα το θεῖο χυμό που τις γεμίζει, — (ακόμα δε φοβάται, κατὰ την περίπτωση, να τις βουτήξει και στο καθαρό νερό.) — "Ο Κριστόφ είταν παραπολύ νέος και παραπολύ βέβαιος για τον έαυτό του για να μη περιφρονεί τα άθλια αυτά μέσα. Είχε το αδύνατο όνειρο να μη δημιουργήσει τίποτα που να μην είταν ολοκληρωτικά αυτόματο. "Αν δεν είταν τυφλός από χαρά, δε θα δυσκολευόταν να γνωρίσει τον παραλοισμό του σκεδίου του. Αναμφίβολα, βρισκόταν τότε σέ περίοδο έσωτερικής εύφορίας όπου δεν είταν κανένα διάμεσο, κανένα κενό, από το όποιο ή μηδαιμότητα μπορούσε να γλυστρήσει. "Ολα του είταν πρόρρηση στην ανεξάντλητη εκείνη γονιμότητα: ό,τι έλεπαν τα μάτια του, ό,τι άκουγαν ταύτιά του, ό,τι άγγιζε το σῶμα του στην καθημερινή ζωή του. Κάθε ματιά, κάθε λόγος, έκαναν να σηκώνονται στην ψυχή του σωροί όνείρων. Στόν άπερίοριστο ούρανό της σκέψης του, έτρεχαν εκατομμύρια γαλακτώχρωμα άστρα, ποταμάκια ζωντανών ζωών. Κι ωστόσο, ακόμη και τότε, είταν στιγμές που όλα έσθυναν απότομα. Και μ' όλα που ή νύχτα δεν κρατάγε καθόλου, μ' όλα που δεν είχε κἄν τον καιρό για να υποφέρει τις μακριές σιωπές της ψυχής, δεν είταν χωρίς μιὰ μυστική φρίκη της άγνωστης αυτής δύναμης, που τον έπισκεπτόταν, τον άφινε, ξαναρχόταν, χανόταν... για πόσον καιρό αυτή τη φορά; θα ξαναρχόταν ποτέ; — "Η περηφάνεια του έδιωχνε τη σκέψη αυτή και έλεγε: "Η δύναμη αυτή είμ' έγώ. Την ήμέρα που δε θα υπάσχει πιά, δε θα υπάρχω πιά: θα ασκισθώ — Δεν άφινε να τρέμει. Μά είταν κι αυτό μιὰ απόλαυση περισσότερη.

"Ωστόσο αν δεν είταν για τη στιγμή κανέναν κίντυνο πώς ή πηγή θα σταμάταγε, ο Κριστόφ μπο-

ρούσε να λογχιστεί πάλι ποτέ δε θα μπορούσε για να θρέψει ένα ολόκληρο έργο. Οί ιδέες παρουσιάζονταν σκεδόν σε ακατέργαστη κατάσταση : "Έπρεπε να τις χωρίζει με κόπο από το ντύμα τους. Και πάντα φωνώνονταν χωρίς συνέχεια, με πηδήματα και σωρούς — σωρούς. Για να τις ξαναδέσει μεταξύ τους, έπρεπε να ανακατέψει στοιχειά καλοσυνολογισμένης σκέψης και ψυχρής θέλησης, που έκαναν μαζί μ' αυτές κάτι καινούργιο. Ο Κριστόρ είχαν παραπολύ καλλιτέχνης για να μην το κάνει καθόλου. Θα δέν ήθελε να το ομολογήσει. Μεταχειριζόταν κακή πίστη για να πείσει τον έαυτό του πως περιοριζόταν ν' αντιγράψει το έσωτερικό του πρότυπο, όταν είχαν αναγκασμένος να το παραμορφώνει λιγότερο ή περισσότερο για να το κάνει καταληπτό. — Ακόμα περισσότερο : "Έφτανε να παραμορφώνει ολοκληρωτικά το αίστημα. "Όση εντύπωση και να του έκανε η ιδέα της μουσικής, συχνά του είχαν αδύνατο να περτί σήμκινε. Έμπαινε αυτή με όρμη στα ύπόγεια του Είναι, πέρ' από τα σύνορα που άρχίζει η συνείδηση. Και μέσα σ' αυτή την κατακλίσκη Δύναμη, που ξέφευγε από τους κοινούς τρόπους, η συνείδηση δέν κατάφερε να καταλάβει καμιά από τις πρόληψεις που την τάραξαν, κένεν' από τα ανθρώπινα αίστηματα που όρισε και κατάρταξε : χυρές, λύπες, είχαν όλα ανακαταμένα σ' ένα μοναχικό πάθος και καταληπτό γιατί είχαν πά-νου από τη νόηση "Όστόσο, αν την ένιωσε η όλη, η νόηση είχε ανάγκη να δώσει ένα όνομα στη δύναμη αυτή, να την προσαρμόσει σε μια από τις λογικές οικοδομές που ο άνθρωπος ύψώνει ακούραστα μέσ' στην κυψέλη του έγκερφάλου του.

"Έτσι ο Κριστόρ έπαισε τον έαυτό του, — ήθελε να τον πείθει, — πως η σκοτεινή δύναμη, που τον παρέρρενε, είχε μια όρισμένη αίστηση, και πως η αίστηση αυτή συμφώνησε με τη θέλησή του. Το ένστικτο το ελεύθερο, που αναπήδαγε από το βαθύ ασυνείδητο, είχαν, θέλοντας και μη θέλοντας αναγκασμένο να συμφωνήσει, κάτω από το ζυγό της λογικής, με ιδέες καθαρές, που δέν είχαν καμιά σκέση μ' αυτό. Ένα τέτοιο έργο δέν ήταν έτσι παρὰ ψεύτικη αύξηση των μεγάλων εκείνων αντικειμένων που είχαν χυχαγμένα στο πνεύμα του Κριστόρ, και των άγιων εκείνων δυνάμεων που είχαν άλλη σημασία, που κι αυτός ο ίδιος την άγνοούσε.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΑΜΑΡΤΩΛΑ

Ο ΜΑΕΣΤΡΟΣ

Είναι άρρωστος, ο Μάεστρος που κάθεται στο τρίτο πάτωμα σε μια σκοτεινή κάμαρα. Ο ήλιος μια φορά την ήμερα περνάει απ' εκεί βιαστικά — βιαστικά σαν άδιάφορος γνώριμος. "Απ' τον καιρό που έπαισε το χιόνι και η βροχή πλημμύρησε τους δρόμους, ο Μάεστρος δέν κατέδρασε στην Πολιτεία.

Και οί γειτόνοι δέ βλέπουνε από καιρό τον ξανθοπρόσωπο γεροντάκο με τις άδρες ρυτίδες, τα βυθουλά μάτια, τη σκιά, έπως τον λέγανε τα παιδιά της γειτονιάς του.

Λένε μονάχα από στόμα σε στόμα ότι ο μάεστρος είναι άρρωστος. Ποιό είναι τ' όνομά του ; Κανέναν δέν το ξέρει. Ούτε την πατρίδα και την καταγωγή του. Σ' έσους μίλησε, έκρυψε τον έαυτό του και μονάχα για την τέχνη δούλεψε επίμονα, πνευματικά, ακούραστα.

Αυτός ο άσήμαντος άνθρωπος, ο δειλός και κρυμμένος, την ώρα που καθότανε μπρός στο πιάνο, άποχτούσε μια ζωηρότητα νεανική, τα μάτια του έλαμπαν από χαρά, τα δάχτυλά του τα κυριαρχούσε και τα δυνάμωνε κάποιος σατανισμός, τα λύγιζε πάνω στα πληχτήρια σά να τα βύθιζε σε κάποιο μυστικό μυστήριο, σε κάποια ήγια πηγή άρμονίας γοητευτικής.

Οί άνθρωποι, που ελάττωμα έχουνε να αναζητήνε με πάθος και περιέργεια τη ζωή και τους πό-νους εκείνων που περνώνε από τη ζωή σαν άκακα πουλιά, λέγανε ότι στα νεανικά του χρόνια ο μάεστρος άγαπήθηκε τρελλά στην Ουγγαρία από μια πριγκιπέσσα πεντάμορφη.

Τόν ύμνο του στο φεγγάρι με τις γοητευτικές μελωδίες, λένε, ότι τον έγραψε για την πεντάμορφη πριγκιπέσσα, έπως και τη θεατρική και σπαρταχτική συνάτα της αφυγής για την ξανθή κόρη που άρρησε το πρώτο τρίμηνο του γάμου του.

Κι' άξονα ένα βροχερό πρωτ' σ' όλη τη γειτονιά μαθεύτηκε ότι ο μάεστρος πέθανε. Βρέθηκε ξυλιασμένος άπάνω στο κρεβάτι του, με τα μάτια όρθανοίχτα. Στο δεξί χέρι κρατούσε ένα κομμάτι μουσικής που είχε χαράξει μερικές περιέργες και άδιάβαστες νότες, τελευταία αναλαμπή των σβυσμένων και συνεφιασμένων πύθων του.

Γύρω από το πτώμα του τα κοράκια της έκκλησίας άγωνιζόντουσαν ποιός να το πρωτοαπαεί. Ο ένας τον ήθελε πρωτεστάντο, ο άλλος καθολικό, και κάποιος είδοποίησε τον άρχιεπίσκοπο ότι ο μάεστρος,